

HALAPID

YHTEISÖ
KRYPTOJUUTALAISET OPINNOT

VOL. 66 / 67 KESÄ / KESÄKUU 2025 / 2025 SUMMER 47 / 48

Piilossa näkyvillä – juutalainen
hautausmaa Lido di Venetsiassa,
Italiassa
Lena Keslin
sivu 4

Doña Gracia
Andrée Aelion Brooks
sivu 19

Perheeni menneisyyden selvittäminen:
Matka Trinidadin, Coloradon
Donna Medina
sivu 8

Ei snobeja, ei halveksuntaa, ei
halveksuntaa – Italian B'nai Anusim ovat
iloisesti juutalaisia
Rabbi Barbara Aiello
sivu 20

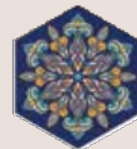
Mustalaisten salaiset
juutalaiset **Douglas
Schar** sivu 11

Juutalaisen menneisyyden kuiskauksia New
Mexicon vuorilla
Seth D. Kunin, PhD
sivu 22

Estafana Cavazos – sinnikkyiden ikoni
Carlos Montalvo Larralde
sivu 15

SOCIETY FOR CRYPTO-JUDAIC STUDIES
KANTER
LECTURE SERIES
LAWRENCE & KATHY KANTER
PHILANTHROPIC FUND OF THE
JCF OF NE FLORIDA

Kanter-sarja
**Marraskuu – Rab. Barbara
Aiello Tammikuu – Rab.
David Kunin Maaliskuu –
Rab. Juan Gutierrez
Toukokuu – Ronnie Perelis,
PhD Syyskuu – Rebecca
Wartell, PhD** sivu 35

Ruoka ja kansanperinne
**Marokkolainen kana
aprikooseilla ja oliiveilla**
sivu 33

2025 • LOS ANGELES • 10.–12.8.

Identiteetit ja kokemukset:
kryptojuutalaisen matkan navigoiminen

SCJS:N 35. KONFERENSSI • 10.–12.8. • ESIKATSELU — SIVU 25

Identiteetit ja kokemukset: salajaisen juutalaisuuden polulla

KONFERENSSIN Puheenjohtajat
Elisheva Irma Diaz, PhD
Corinne Joy Brown Blanca Carrasco

JUONTAJA — **Isaac Amon, PhD**

MARTIN SOSIN STRATTON-PETITIN PUHE
SALAISEN JUUTALAISEN TAITEEN
TUTKIMUKSEN EDISTÄMISESTÄ
Peter Svarzbein

STANLEY M. HORDESIN ARVOSTETTU
TUTKIJALUENTO
Seth Kunin, tohtori

DAVID M. GITLITZ
EMERGING SCHOLAR AWARD
Palkinto jaettu konferenssissa

JUDY FRANKLIN
MUISTOKONSERTTI
La Señora, säveltäjä
Michelle Green Willner, DMA (ASCAP)

KONFERENSSIA EDELTÄVÄT
SUKUTUTKIMUSTYÖPAJAT
Genie Milgrom

ELOKUVAT
**Genie Milgromin *Between the Stone and
the Flower***
Isaac Artensteinin *The Long Journey*

ERIKOISESITYS
Kol Sephardic Choir (ROSE)

PLUS TIEDOTUSPAINELIT, HYVÄ RUOKA, VERKOSTOITUMINEN JA YSTÄVYYDEN TUNNE

JOKAISessa
NUMEROSSA

Puheenjohtajan kirjesivu 1
Toimittajan kirje.....sivu 2

Lukijoiden palautettasivu 3
liittyä SCJS:ään
Tilaa vanhoja numeroita ... sivu 3

Meidän keskuudessamme sivu 34.....Kuinka
sivu 37
Kanterin luennot..... sivu 35 Mainos.....sivu 38

Mustala iskryptoj uutalaiset....

DR. DOUGLAS SCHAR
BA, DipPHYT, MCPP, PhD

T Aikaisemmin termi kryptojuutalainen viittasi Iberian juutalaisia, jotka joutuivat kääntymään kristinuskoon 1400-luvulla ja säilyttivät jonkin verran juutalaista identiteettiään Espanjassa tai siirtokunnissa. Tämä on kuitenkin vain yksi haara kryptojuutalaisten sukupuusta.

Ancestry DNA:n (ja muiden) testien ansiosta yhä useammat yhteisöt ovat tunnustaneet olevansa salajaisia juutalaisia. Olen viime aikoina työskennellyt projektissa, joka koskee toista huomiotta jäänyttä ryhmää ja omaa sukupuutani: salajaiset juutalaiset romanit.

Chylo-Romani Cwypco-Jeks

Kaksi vuotta sitten, pastori Dean Shaw, joka on kotoisin Pohjois-Englannista ja anglo-romani-yhteisön jäsen, otti minuun yhteyttä. Hänen sukututkimuksensa vahvisti, että hän oli 13 % intialainen. Teoriassa romanit ovat pohjoisintialaisia, jotka muuttivat Länsi-Eurooppaan 1400-luvulla. Hän oli odottanut tätä tulosta, mutta 7 %:n ashkenasijuutalainen syntyperä oli yllätys.

Anglo-romani-pari Christopher Smith ja Patience Lovell

Hänen tietojensa mukaan hän oli 100-prosenttisesti anglo-romani. Hänen vanhempansa olivat anglo-romaneja. Kaikki neljä isovanhempaansa olivat anglo-romaneja. Itse asiassa hänen vanhempansa olivat serkkuja. Hänen sukupuunsa paljastaa 400 vuotta dokumentoitua anglo-romani-sukua — sukupuu, joka on kirjaimellisesti kuuluisien anglo-romani-sukujen kuka kuka on -luettelo: Lee,

Boswellit, Smithit, Heronit (Young), Buckleyt, Wintersit ja Hearnit. Juutalaisia ei näkyvissä!

Selvittääkseen tämän salaperäisen sukututkimuksen, seitsemän muuta Winter-Shaw-suvun jäsentä otti Ancestry DNA -testin. Tulos oli sama. Pastori Shaw'n äiti, isä, äidin veli, äidin serkku, äidin serkun vaimo, joka oli kaukainen serkku, isän serkku ja sisaren poika, kaikki olivat askenasijuutalaisia.

Kysymys oli, mistä tämä anglo-romani-suku oli saanut juutalaiset juurensa? Lähi- tai sukulaisissa tai 400 vuotta vanhassa sukupuussa ei ollut juutalaisia esi-isiä.

Jotta asia olisi vieläkin mystisempi, anglo-romit eivät oikeastaan tiedä, mikä oli heidän kotinsa ennen Englantia. Sukupuut, valtion ja kirkon asiakirjat osoittavat, että he "ilmostyivät" Englantiin 1500-luvulla ilman, että alkuperämaata olisi mainittu.

Ehkä siksi, että juutalaisina tai romaneina he eivät olisi olleet tervetulleita, kun he

saapuivat. Juutalaiset karkotettiin Englannista vuonna 1290, eikä heitä sallittu palaamaan maahan ennen vuotta 1656. Juutalaisena oleminen oli Englannissa laitonta 266 vuoden ajan. Henrik VIII:n ministerit hyväksyivät vuonna 1530 Egyptin lain, joka kielsi romanien asumisen Englannissa. Henrikin tytär Maria I hyväksyi vuonna 1554 Egyptin lain, joka myös kielsi romanien asumisen maassa.

Ensimmäinen tämän englantilais-romaniperheen jäsen, joka esiintyy kirjallisissa lähteissä, oli John Faa vuonna 1520. Faia on sefardijuutalainen nimi. Kun tämä perhe "ilmestyi" Englantiin, ja siitä lähtien, 30 % heidän etunimistään oli espanjalaisia. David ja Esther esiintyvät toistuvasti. Perheen saapuminen Englantiin osuu ajallisesti yhteen espanjalaisten juutalaisten karkotuksen kanssa vuonna 1492 ja sitä seuranneen *käännynnäisten* vainon kanssa. Näin ollen he ovat voineet tulla juutalaisesta Espanjasta.

Yksi tärkeä seikka Englannista, joka on syytä muistaa: vaikka juutalaiset ja romanit karkotettiin, Englannissa ei koskaan ollut inkvisitiota.

Kuten salajaisilla juutalaisilla, juutalaiset tavat ja perinteet voivat säilyä kauan sen jälkeen, kun ihmiset ovat menettäneet tietoisuuden juutalaisesta syntyperästään, ja näin näyttää olevan tämän englantilais-romaniperheen tapauksessa. Ensinnäkin heillä on sääntöjä, joita noudatetaan yhtä tiukasti kuin ortodoksiset juutalaiset noudattavat lakia. Ja jotkut säännöistä ovat juutalaisia sääntöjä. Näitä ovat esimerkiksi hygieniä ja ruoan

valmistus. Säädyllisyys – sekä miesten että naisten keskuudessa – on pakollista. Kuukautiset tekevät naisista koskemattomia. Juutalaisten naisten tavoin romaninaiset ovat kiellettyjä 40 päivän ajan lapsen syntymän jälkeen. Lisäksi yli puolet näiden perheiden pitkään käyttämistä nimistä oli ja on heprealaisia nimiä (Ahaliah, Asher, Ital, Jabez, Kessiah, Lemuel, Moti, Norit, Rabbi, Sinit, Tamar, Zillah jne.).

Suurimman osan angloromaanien historiasta tämä perhe eli kotikeskeistä hengellistä elämää, mutta ei uskonnollista elämää. Pastori

Shaw, he eivät olleet kirkollisia ihmisiä. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. He tekivät jotain, jota kutsuttiin "kirkossa käymiseksi". Anglo-romani-kansan jäsenet elivät nomadielämää, mutta kun lapsi syntyi, missä tahansa se tapahtuikin, vauva vietiin paikalliseen kappeliin ja "kirkossa käydyksi" eli kastetuksi. Se saattoi olla hänen ainoa kerta, kun hän kävi kirkossa. Tämä saattaa hyvinkin juontua inkvisition ajalta, jolloin oli tärkeää ylläpitää kristinuskon ilmestyminen.

DNA Does Not Lie

Vaikka historia ja sukututkimus eivät tarjoa paljon tietoa tämän englantilais-romaniperheen juutalaisesta menneisyydestä, moderni tiede tarjoaa.

Kuten tunnettu genealogi, tohtori Donald Yates, aina sanoo: "DNA ei valehtelee." Kun pastori Shaw otti minuun yhteyttä, hän oli saanut kaupallisen DNA-testin tulokset, jotka paljastivat, että hänellä oli aškenasijuutalaisia esi-isiä.

Kochin juutalaisten reitti Kekalasta, Intiasta Lontooseen, Englantiin

Toivoen saavansa tietoa juutalaisesta menneisyydestään, kaikkien kahdeksan perheenjäsenen raakadna-tiedostot ladattiin GedMatch.com-alustalle. Tämä alusta tarjoaa mahdollisuuden verrata DNA-näytteitä tarkemmin määriteltäisiin väestöryhmiin, kuten georgialaisiin juutalaisiin, uzbekistanilaisiin juutalaisiin, marokkolaisiin juutalaisiin jne. Tämä puolestaan antaa tarkemman sukututkimusraportin. Mitä enemmän kehittyneet laskimet paljastivat, että pastori Shaw oli perinyt 58 % juutalaisen juurista, eikä alun perin paljastettua 7 %.

Jemeniläinen juutalainen morsian

Breaking News

Kaupalliset testausyritykset osoittivat, että kaikki kahdeksan perheenjäsenestä olivat perineet intialaisen syntyperän. Kehittyneemmät DNA-testausvälineet paljastivat, että heidän intialainen syntyperänsä oli juutalainen intialainen syntyperä, cochinilainen juutalainen, *beni menashe* ja *b'nai israel*.

Lisäksi perheellä oli Keski-Aasian juutalaista syntyperää (uzbekistanilaisia juutalaisia), Kaukasian juutalaista syntyperää (georgialaisia juutalaisia, azerbaidžanilaisia juutalaisia ja armenialaisia juutalaisia), Länsi-Aasian juutalaista syntyperää (irakilaisia juutalaisia ja iranilaisia juutalaisia), italialaista juutalaista syntyperää (italiain), marokkolaista juutalaista syntyperää, sefardijuutalaista syntyperää ja aškenasijuutalaista syntyperää. He ovat salajainen juutalainen perhe, mutta yksi monista erilaisista juutalaisista etnisistä ryhmistä.

More Evidence

Tarkista ja tarkista uudelleen – sitä minulle opetettiin tiedekoulutuksessa. Ajattelin, että olisi hyvä saada vahvistus tämän anglo-romaniperheen juutalaisesta syntyperästä muilta testausyrityksiltä: DNA Consultants ja FamilyTree DNA.

DNA Consultants on geneettinen sukututkimusyritys, joka suorittaa sukututkimustestejä täysin eri tavalla kuin muut yritykset. He tekevät rikosteknisiä geneettisiä sukututkimustestejä, jotka yhdistävät asiakkaat todellisiin ihmisiin, jotka elävät tai ovat joskus eläneet. He tarkistavat neljä tunnettua juutalaista DNA-merkkiä. Pastori Shaw'lla todettiin olevan kaikki nämä neljä merkkiä.

Seuraava askel oli testata pastori Shaw FamilyTree DNA:n avulla. Tulos oli sama: hänellä oli juutalaisia esi-isiä, mukaan lukien aškenasit, mizrahit ja jemeniläiset. Jemeniläiset esi-isät olivat yllättävä löytö.

Aikaisemmat tulokset paljastivat, että pastori Shaw'lla oli juutalais-intialaisia esi-isiä. Intian juutalaisten historia alkaa, kun israelilaiset alkoivat muuttaa Jemeniin 1. vuosisadalla eKr. Siellä he muodostivat hyvin vanhan jemeniläisen juutalaisyhteisön. 2. ja 4. vuosisadan välillä jemeniläiset juutalaiset siirtyivät Intian Keralan rannikolle. Siellä syntyi useita intialaisia juutalaisyhteisöjä. Pastori Shaw peri geeninsä jemeniläiseltä kauppiasjuutalaiselta, joka 2000 vuotta sitten uskaltautui Intian valtamerelle ja aloitti uuden elämän Intiassa!

Isin Laulus Trek

Tämän perheen matka Intian Keralan juutalaishyllystä Englantiin oli 11 174 mailia pitkä. Se tapahtui monien sukupolvien aikana, kauan ennen rautateiden ja autojen keksimistä. Matka tehtiin hevosilla, kameleilla ja aaseilla.

Perheen DNA viittaa siihen, että he seurasivat Silkkiteitä ja matkan varrella avioituivat juutalaisten kanssa paikoissa, joiden läpi he kulkivat, mukaan lukien Keski-Aasia (uzbekistanilaiset juutalaiset), Kaukasus (azerbaidžanilaiset juutalaiset, armenialaiset juutalaiset, georgialaiset juutalaiset), Länsi-Aasiasta (iranilaiset juutalaiset ja irakilaiset juutalaiset), Afrikasta (libyalaiset juutalaiset, algerialaiset juutalaiset, marokkolaiset juutalaiset) ja Euroopasta (romaniotjuutalaiset, italimjuutalaiset, aškenasijuutalaiset, sefardijuutalaiset).

Sitten jossain 1500-luvun tienoilla tämä monietninen juutalainen perhe muutti Englantiin. Vuosien 1500 ja nykypäivän välillä heidän juutalainen menneisyytensä unohtui ja korvattiin anglo-romani-identiteetillä.

Ruutalaiset in Spain

Lisätutkimukset paljastivat, että tällä englantilais-romaniperheellä oli monia

läheinen DNA-yhteys espanjalaiseen romaniväestöön. Huolimatta siitä, että hän on

DOUGLAS SCHAR, PhD
Great Falls, Virginia
ddsindc@gmail.com

Dr. Douglas Schar on kokopäiväinen genealoginen genealogi. Hän perusti juutalaisen genealogian instituutin Washington DC:hen. Hänen sukupuuhunsa kuuluu salaisia juutalaisia mustalaisia. Doug suoritti alemman korkeakoulututkinnon juutalaisessa historiassa. Sen jälkeen hän suoritti lääketieteen tutkinnon ja tohtorin tutkinnon lääketieteellisessä kasvitieteessä. Lääketieteen parista eläkkeelle jäätyään hän palasi ensimmäiseen rakkauteensa, juutalaiseen historiaan. Nykyään hän työskentelee kokopäiväisesti salaisjuutalaisen identiteetin parissa ja keskittyy tällä hetkellä Pohjois-Euroopan salaisjuutalaisiin. Hänen seuraava projektinsa koskee salaisjuutalaisia, jotka asuivat laittomasti Englannissa vuosina 1502–1626. Doug julkaisee tutkimuksensa verkkosivustollaan www.HiddenJewishAncestry.com.

Vaikka englantilais-romani-suku ja espanjalaiset romanit olivat olleet erillään toisistaan vähintään 500 vuotta, he näyttivät silti olevan serkkuja.

Kryptojuutalaisten tutkiminen on aina täynnä odottamattomia käänteitä. Yksi englantilaisen perheen läheisistä DNA-sukulaisista oli Lisardo Cano Montes. Otin yhteyttä Señor Canoon ja sain suuren yllätyksen. Hän ei vain tiennyt, että hänen espanjalainen mustalaisperheensä oli oikeasti juutalainen perhe, vaan hän oli myös tutkinut aihetta 45 vuoden ajan. Hän on espanjalaisten mustalaisten juutalaisten juurien johtava tutkija ja on kirjoittanut aiheesta neljä kirjaa. Hän ylläpitää laajaa arkistoa historiallisista, geneettisistä ja kulttuurisista tiedoista ja kirjoja espanjalaisten romanien juutalaisista juurista! DNA-vastaavuuden ansiosta pääsin yhteyteen maailman johtavan asiantuntijan kanssa espanjalaisten romanien juutalaisista juurista.

Lisardo Cano
Montes: The
Mies, joka
Ratkaisi the
Mystery

Señor Cano Montes kasvoi espanjalaisessa romanien perheessä. Kuten mainittu, romanien elämä on tiukasti säänneltyä. Paljon

Lisardo Cano

kuten ortodoksijuutalaisissa perheissä, ihmiset noudattavat sääntöjä tai joutuvat karkotetuiksi. Señor Cano kasvatettiin noudattamaan tiukasti mustalaisten sääntöjä. Hän tuns ne hyvin.

Hänen elämänsä alkuvaiheessa hän sai innoituksen lukea Raamattua ja Tooraa ja alkoi lukea molempia innokkaasti. 1980-luvulla hän tajusi, että romanien elämää ohjaavat säännöt löytyivät Toorasta. Hän alkoi ajatella, että hänen espanjalainen mustalaisperheensä saattoi olla todellisuudessa espanjalainen juutalaisperhe. Tämä ajatus johti elinikäiseen tutkimukseen espanjalaisten mustalaisten historiasta ja kulttuurista todisteiden löytämiseksi heidän juutalaisista juuristaan.

Vuodesta 1981 lähtien Cano on tutkinut ja julkaissut löydöksiään kirjoissa – niitä on kertynyt jo 16! Niitä ovat muun muassa *The Gypsies' Jewish Origin* (1981), *Gypsies, Lost Tribes of Israel* (2016), *Dictionary of Hebrew Words in Calo-Romani* (2021), *The DNA of Gypsies is Israelite* (2021) ja monet muut.

Kun Ancestry DNA tuli yleisön saataville, Señor Cano Montes alkoi etsiä geneettistä näyttöä espanjalaisten romanien ja juutalaisten välisestä yhteydestä. Hän keskittyi miesten ja naisten kromosomien (haplogruppien) tutkimiseen. Hänen tutkimuksensa paljasti, että espanjalaiset romanimiehet jakoivat samat miespuoliset haplogrupit kuin juutalaiset miehet:

J1, J2, E ja G. Hänen tutkimuksensa paljastivat, että 18 % espanjalaisista romaneista jakoi yhteisen naisten haplogrupin (M5a1) Cochinin juutalaisten kanssa. Vielä hämmästyttävämpää oli, että 31 % espanjalaisista romaneista peri naisten haplogrupin U3, joka on löydetty muinaisista jäännöksistä Juudean kukkuloilta.

Pitkän keskustelun jälkeen Lisardo Cano Montes ja minä käynnistimme espanjalaisten romanien israelilais-tutkimusprojektin. Aloitimme testaamalla 10 espanjalaisen romanin DNA:n. Tulos? Kaikkien osallistujien juuret olivat vähintään 75-prosenttisesti juutalaiset, mukaan lukien intialaiset juutalaiset (Cochin, *Benei Menashe*, *B'nai Israel*), uzbekit, georgialaiset, azerbaidžanilaiset, irakilaiset, iranilaiset, italialaiset, marokkolaiset ja algerialaiset, sefardit ja aškenasit.

Tutkimus oli niin menestyksenkäs, että päätimme tehdä lisää DNA-testejä ja lisätä sukututkimuksen.

Olemme nyt tehneet DNA-testit yli 75 espanjalaiselle romanille 14 maakunnasta, mukaan lukien Alicante, Almeria, Asturias, Badajoz, Burgos, Caceres, Cadiz, Katalonia, Cordoba, Huesca, Malaga, Sevilla, Toledo ja Valladolid. Kaikkien on osoitettu olevan pääasiassa juutalaista syntyperää. Geneettinen arkeologia paljastaa, että heillä on muinaisia kanaanilaisia esi-isiä, jotka on haudattu sekä Erfurtin juutalaiselle hautausmaalle Saksassa (11.–13. vuosisata) että Norwichin juutalaiselle hautausmaalle Englannissa (11.–13. vuosisata).

Huolellinen analyysi espanjalaisten romanien yleisistä sukunimistä paljastaa, että ne kaikki löytyvät Genie Milgromin sefardien tietokannasta sefardien sukunimienä. Jäljitämme parhaillaan neljää espanjalaista romanien perhettä, joilla on sefardien sukunimet, takaisin ihmisiin, joita tuomittiin

inkvisitiossa. On mahdollista, että he ovat halachisesti juutalaisia (juutalaisia Tooran lain mukaan) sekä geneettisesti juutalaisia!

Arvioimme projektin valmistuvan ja julkaistavan vuonna 2025. Pysy kuulolla, sillä julkaisemme lisää löydöksiämme tästä uudesta salajaisesta juutalaisryhmästä HaLapidissa! 🕒

Jemeniläiset juutalaiset

Jemeniläiset juutalaiset matkustavat Kochiin, Intiaan

Intian juutalaiset